

Оцінка ресурсного забезпечення товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі України

Виявлено ступінь залежності товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі України від забезпеченості товарними запасами, основними засобами та трудовими ресурсами. Проаналізовано сучасний стан ресурсного забезпечення товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі України.

Ключові слова: *товарооборот підприємств роздрібно́ї торгівлі, товарні запаси, основні засоби, торговельна площа, трудові ресурси.*

Виявлена степе́нь зависимості товарооборота підприємств роздрібно́ї торгівлі України від забезпеченості товарними запасами, основними засобами та трудовими ресурсами. Проаналізовано сучасний стан ресурсного забезпечення товарооборота підприємств роздрібно́ї торгівлі України.

Ключевые слова: *товарооборот предприятий роздрібно́ї торгівлі, товарные запасы, основные средства, торговая площадь, трудовые ресурсы.*

A degree of turnover of retail trade enterprises of Ukraine from the availability of inventory, fixed assets and labour resources. Analysis of the current state of resource turnover of retail trade enterprises of Ukraine.

Keywords: *turnover of retail trade enterprises, commodity stocks, fixed assets, trading area, labor resources.*

Постановка проблеми. Обсяги, структура, динаміка та ступінь виконання плану товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі визначаються наявним ресурсним потенціалом та рівнем ефективності його використання. З практики економічного аналізу та проаналізованих праць з економіки торговельного підприємства слідує, що товарооборот підприємств роздрібно́ї торгівлі лімітують три групи факторів ресурсного забезпечення, а саме: фактори, пов'язані з товарними ресурсами; фактори, пов'язані з наявністю та ефективністю використання основних засобів, у тому числі торговельної площі; фактори, пов'язані з чисельністю персоналу та ефективністю його використання.

Використовуючи дані щодо обсягів товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі України та його забезпеченості відповідними ресурсами за 2006–2010 роки, були розраховані коефіцієнти парної кореляції. На підставі одержаних значень коефіцієнтів встановлено, що визначальний вплив на обсяги та динаміку товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі України мала забезпеченість товарними запасами та основними засобами (коефіцієнти кореляції становили 0,988 та

0,98 відповідно). Помітним також виявився вплив кількості працюючих на підприємствах, для яких роздрібно́я торгівля є основним видом діяльності (коефіцієнт кореляції – 0,795). При скороченні загальної кількості торговельних об'єктів, які належать підприємствам роздрібно́ї торгівлі, обсяг їх товарообороту зростає, тому одержане значення коефіцієнту кореляції за даним фактором має від'ємне значення (–0,53). Отже, кількість торговельних об'єктів безпосередньо не визначає існуючу динаміку загального обсягу товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі, яка суттєво обумовлюється розмірами наявної торговельної площі на даних торговельних об'єктах (коефіцієнт кореляції – 0,971).

Метою статті є дослідження сучасного стану ресурсного забезпечення товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі України. Для досягнення визначеної мети необхідно розв'язати такі завдання: проаналізувати стан забезпеченості товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі товарними ресурсами; проаналізувати стан забезпеченості товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі основними засобами; проаналізувати стан забезпеченості товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі трудовими ресурсами.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим елементом ресурсного забезпечення товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі виступають товарні запаси. Впродовж 2006–2010 років підприємства роздрібно́ї торгівлі України нарощували обсяги товарних запасів. За досліджуваній проміжок часу темпи приросту товарних запасів підприємств роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним перевищували темпи приросту товарних запасів інших підприємств роздрібно́ї торгівлі, за винятком 2009 року, коли по відношенню до 2008 року відносний приріст запасів товарів підприємств роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним становив 5,1%, а в той же час товарні запаси підприємств роздрібно́ї торгівлі (без роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним) зросли на 26,9%. Така ситуація була викликана впливом наслідків всесвітньої фінансово-економічної кризи, а саме скороченням попиту на автомобілі, автомобільне приладдя та пальне, дефіцитом фінансування розвитку автомобільної промисловості.

Слід зазначити, що при переважаючих приростах у динаміці обсяги товарних запасів підприємств роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним більш ніж удвічі менші за обсяги формування товарних запасів підприємств роздрібно́ї торгівлі (без роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним). Подібне явище є цілком пояснюваним,

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

адже обсяги формування товарних запасів пального обмежуються місткістю наявних сховищ для його зберігання, а автомобілі та мотоцикли часто доставляються покупцеві під замовлення, що скорочує потребу у формуванні запасів на підприємствах роздрібно́ї торгівлі даного виду діяльності.

Упродовж 2006–2010 років відбулися певні зміни у структурі товарних запасів торгової мережі підприємств роздрібно́ї торгівлі України. Так, домінуючу частку в загальному обсязі товарних запасів торгової мережі підприємств роздрібно́ї торгівлі України посідають запаси непродоволь-

чих товарів – понад 80%. Причому, як свідчать дані рис. 1, на підприємствах роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та паливом питома вага запасів непродовольчих товарів є суттєво вищою – 99,6% у 2010 році.

До групи лімітуючих факторів ресурсного забезпечення товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі також відносяться основні засоби.

У структурі основних засобів підприємств роздрібно́ї торгівлі України переважали будинки, споруди та передавальні пристрої. Помітною також була первісна вартість таких

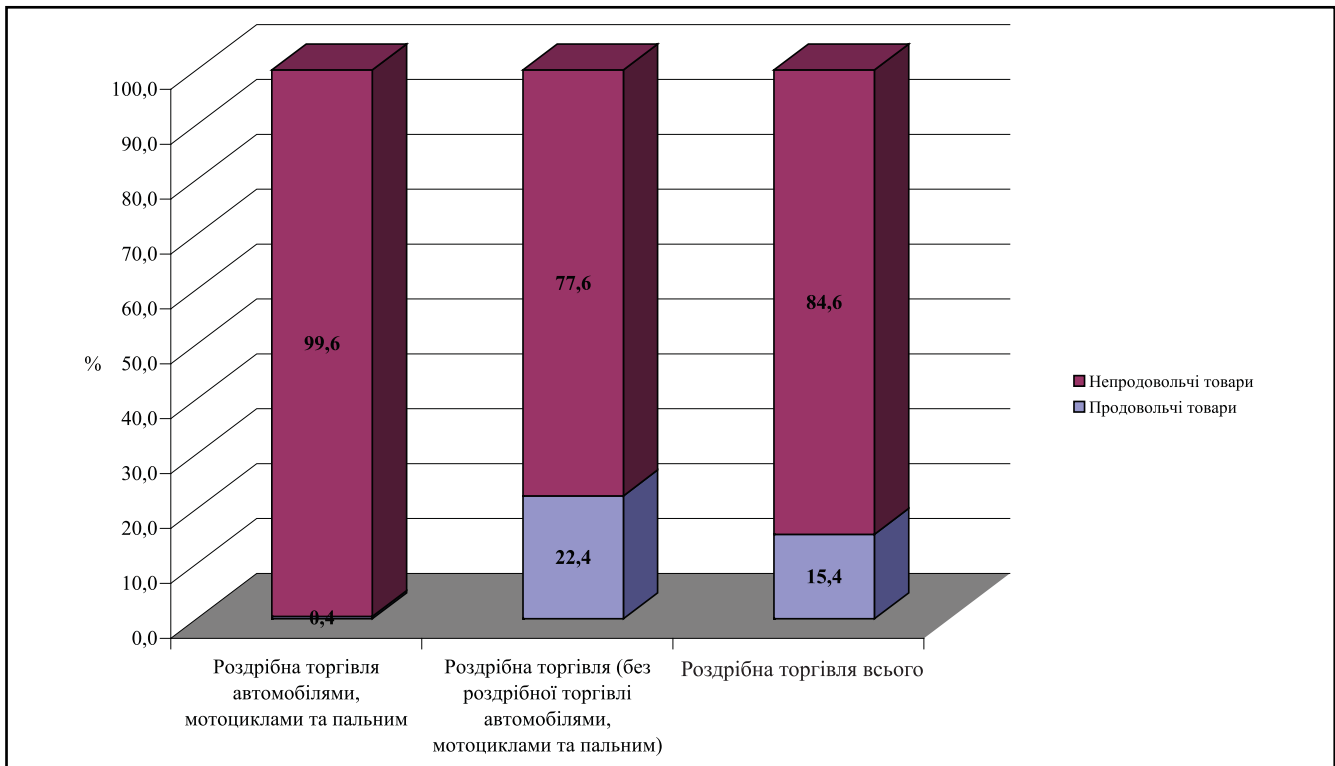

Рисунок 1. Структура товарних запасів торгової мережі підприємств роздрібно́ї торгівлі України у 2010 році

Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.

Таблиця 1. Коефіцієнти придатності основних засобів підприємств роздрібно́ї торгівлі України на кінець 2006–2010 років

Вид економічної діяльності	На кінець року:				
	2006	2007	2008	2009	2010
Роздрібна торгівля автомобілями, мотоциклами та паливом всього, у тому числі:	0,76	0,80	0,78	0,77	0,76
роздрібна торгівля автомобілями	0,77	0,83	0,80	0,76	0,75
роздрібна торгівля автомобільними деталями та приладдям	0,69	0,72	0,61	0,65	0,64
роздрібна торгівля мотоциклами	0,66	0,63	0,67	0,55	0,94
роздрібна торгівля паливом	0,76	0,80	0,80	0,80	0,78
Роздрібна торгівля (без роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та паливом) всього, у тому числі:	0,71	0,74	0,74	0,72	0,70
роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах з перевагою продовольчого асортименту	0,73	0,76	0,73	0,71	0,67
роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах без переваги продовольчого асортименту	0,68	0,71	0,73	0,72	0,74
роздрібна торгівля в спеціалізованих магазинах продовольчими товарами	0,68	0,63	0,63	0,66	0,65
роздрібна торгівля в спеціалізованих магазинах фармацевтичними, медичними, косметичними та парфумерними товарами	0,61	0,62	0,62	0,58	0,58
роздрібна торгівля у спеціалізованих магазинах непродовольчими товарами	0,75	0,79	0,79	0,80	0,76
роздрібна торгівля уживаними товарами в магазинах	0,72	0,79	0,78	0,67	0,72
роздрібна торгівля поза магазинами	0,68	0,62	0,63	0,75	0,71
Всього по підприємствах роздрібно́ї торгівлі	0,72	0,76	0,75	0,74	0,72

Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

складових, як земельні ділянки, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар (меблі) та інші основні засоби.

Для забезпечення зростання обсягів товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі на перспективу важливе значення має ступінь їх придатності для подальшого використання. З цією метою на підставі даних табл. 1 проаналізуємо коефіцієнти придатності основних засобів підприємств роздрібно́ї торгівлі у 2006–2010 роках.

У цілому по підприємствах роздрібно́ї торгівлі України ступінь придатності основних засобів за період аналізу становив в середньому 74%, що є достатнім показником для того, щоб позитивно оцінити можливості подальшого використання основних засобів цих підприємств. Порівняно із даним рівнем, вищим ступенем придатності володіють основні засоби підприємств роздрібно́ї торгівлі автомобілями, мотоциклами та паливом – у середньому 77%. Натомість слід акцентувати увагу на тенденції скорочення коефіцієнту придатності основних засобів починаючи з кінця 2007 року.

Поглиблюючи аналіз, зазначимо, що сумарний обсяг та перспективи розвитку товарообороту значною мірою залежить від обсягів торговельних площ об'єктів торгівлі, які належать підприємствам роздрібно́ї торгівлі.

Статистичні дані свідчать, що загальна кількість підприємств України, які здійснюють діяльність з роздрібно́ї торгівлі та ресторанного господарства, скоротилася з 37 401 одиниці станом на 01.01.2006 до 30 049 одиниць станом на 01.01.2011 [1, с. 106], причому найбільш суттєвим скорочення було у 2009 році (на 5,9%). У даній сукупності суб'єктів господарювання питома вага підприємств, для яких роздрібна торгівля є основним видом діяльності, на 01.01.2011 становила 44%. Загалом кількість підприємств, основним видом діяльності яких є роздрібна торгівля, зазнала скорочення з 16 235 одиниць станом на 01.01.2006 до 13218 одиниць на 01.01.2011.

Використовуючи дані Державної служби статистики України, можна проаналізувати кількість торговельних об'єктів, що належать підприємствам роздрібно́ї торгівлі, за 2006–2010 роки. Як бачимо, кількість торговельних об'єктів підприємств роздрібно́ї торгівлі в Україні станом на 01.01.2011 порівняно з 01.01.2006 зазнала скорочення – на 6,3%, тобто з 51 778 до 48 523 одиниць (табл. 2). Хоча на 01.01.2009 та 01.01.2011 мало місце зростання їхньої кількості на 4,9 та 0,6% відповідно.

Загалом за досліджуваний період спостерігаємо скорочення кількості всіх торговельних об'єктів підприємств роздрібно́ї торгівлі, за винятком 2008 року, на кінець якого кількість магазинів зросла на 3,1%, а кіосків – на 11,2%, та 2010 року, на кінець якого кількість магазинів, що належать підприємствам роздрібно́ї торгівлі, зросла на 1,4% – до 37 389 одиниць. Унаслідок такої динаміки питома вага магазинів у загальній кількості торговельних об'єктів підприємств роздрібно́ї торгівлі на 01.01.2011 зросла на 0,6 в.п. та становила 77,1% до загальної кількості торговельних об'єктів.

Як можна побачити з табл. 3, для розвитку торговельної площі магазинів підприємств роздрібно́ї торгівлі в Україні в останні роки була притаманна та ж сама динаміка, що й для чисельності магазинів. Так, за 2010 рік площа магазинів підприємств роздрібно́ї торгівлі України збільшилася на 616,8 тис. кв. м, або на 9,5% (чисельність магазинів за цей період збільшилася відповідно на 1,4%).

Коливання кількості магазинів супроводжується помітним укрупненням цих торговельних об'єктів підприємств роздрібно́ї торгівлі – середній розмір торговельної площі в розрахунку на один магазин збільшився на 01.01.2011 по відношенню до 01.01.2006 зі 115,4 до 191 кв. м, або на 65,5%. Після уповільнення зростання у 2009 році торговельної площі в розрахунку на один магазин за 2010 рік даний показник зріс на 7,9%.

Однією із важливих складових ресурсного забезпечення товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі, лімітуючим

Таблиця 2. Динаміка кількості торговельних об'єктів підприємств роздрібно́ї торгівлі України у 2006–2010 роках

Показник	На 01.01.06	На 01.01.07	На 01.01.08	На 01.01.09	На 01.01.10	На 01.01.11	Темп приросту, % (01.01.2011р до 01.01.2006)
1. Об'єкти роздрібно́ї торгівлі підприємств роздрібно́ї торгівлі в цілому, одиниць, у тому числі:	51778	50987	49092	51497	48218	48523	-6,3
– магазини	40399	39958	38407	39613	36864	37389	-7,5
– кіоски	11379	11029	10685	11884	11354	6974	-1,9
– автозаправні станції (вкл. АГНКС)						4160	
2. Питома вага об'єктів роздрібно́ї торгівлі підприємств роздрібно́ї торгівлі, %							
– магазинів	78,0	78,4	78,2	76,9	76,5	77,1	–
– кіосків	22,0	21,6	21,8	23,1	23,5	14,4	–
– автозаправних станцій (вкл. АГНКС)						8,6	–

Розраховано автором на основі [2–7].

Таблиця 3. Динаміка торговельної площі магазинів підприємств роздрібної торгівлі України у 2006–2010 роках

Показник	На 01.01.06	На 01.01.07	На 01.01.08	На 01.01.09	На 01.01.10	На 01.01.11	Темп приросту, % (01.01.2011 до 01.01.2006)
1. Торговельна площа магазинів – всього, кв. м	4662506	5057353	5576244	6711538	6525402	7142167	53,2
2. Торговельна площа в розрахунку на 1 магазин, кв. м	115,4	126,6	145,2	169,4	177,0	191,0	65,5

Розраховано автором на основі [2–7].

внутрішнім фактором впливу є персонал, склад та кваліфікація якого значним чином обумовлюють обсяги отримання товарообороту.

Роздрібна торгівля відноситься до видів діяльності з високим рівнем витрат живої праці на обслуговування покупців у процесі прямого спілкування з ними, що обумовлює високу потребу в персоналі та визначає високі витрати по заробітній платі в загальних витратах торговельного підприємства. При цьому механізувати і автоматизувати процес обслуговування дуже важко.

Як свідчать дані рис. 2, середньооблікова кількість працівників на підприємствах роздрібної торгівлі України впродовж 2006–2010 років змінювалася з різною спрямованістю та рівномірністю. За винятком 2009 року, за досліджуваний період середньооблікова кількість працівників на підприємствах роздрібної торгівлі зростала та у 2010 році становила 512,7 тис. осіб, у тому числі на підприємствах роздрібної торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним працювало 70,4 тис. осіб (13,7% від загальної кількості працівників), а на інших підприємствах роздрібної торгівлі відповідно 442,3 тис. осіб (86,3% від загальної кількості працівників).

Слід зазначити, що у 2007–2009 роках середньооблікова кількість працівників вищими темпами зростала на підприємствах роздрібної торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним, натомість у 2010 році вона зазнала скорочення на 13,51%.

У роздрібній торгівлі України переважно працюють жінки. Так, питома вага жінок у загальній обліковій кількості штатних працівників підприємств роздрібної торгівлі України впродовж 2006–2010 років коливалася в межах 63,5–65,8%. Відмітною рисою роботи підприємств роздрібної торгівлі є нерівномірність інтенсивності купівельних потоків у плінні дня, тижня, пори року. В одних випадках не уникнути простоїв робітників при порожньому залі, а в інших – дуже напружена робота з ризиком погіршення якості обслуговування, невірних розрахунків із покупцями і відповідно втрат товарообороту. Така специфіка роботи потребує найма працівників на умовах неповної зайнятості, що є більш зручним саме для жінок. Виходячи із особливостей виду діяльності, на підприємствах роздрібної торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним в загальній обліковій кількості штатних працівників переважає питома вага чоловіків, зо-

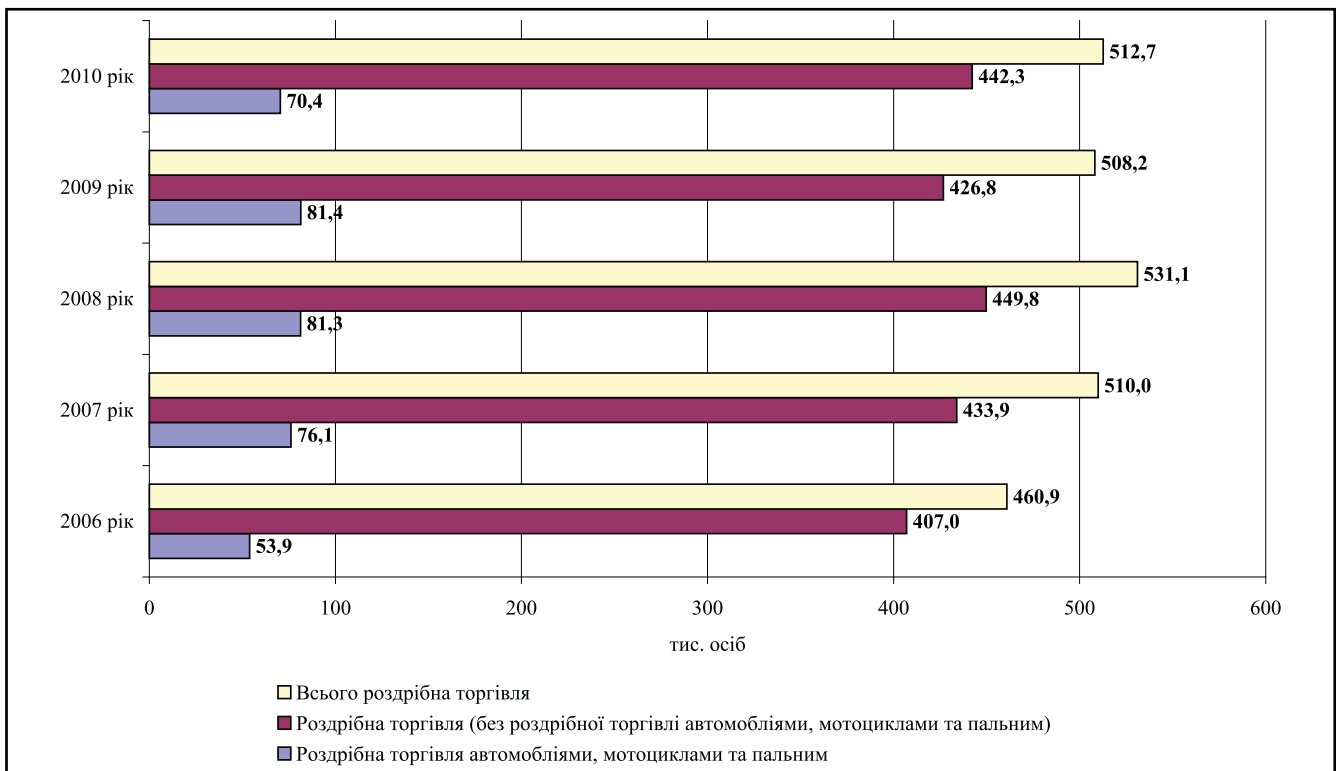

Рисунок 2. Динаміка середньооблікової кількості працівників підприємств роздрібної торгівлі України за 2006–2010 роки
Складено на основі [1, с. 104; 8, с. 100; 9, с. 98].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

крема на кінець 2010 року вона становила 68,2%, що від-
повідає кількості у 26 487 осіб.

Аналізуючи вікову структуру персоналу підприємств роз-
дрібно торгівлі України, спостерігаємо переважання праців-

ників віком від 15 до 34 років, питома вага яких у загальній
обліковій кількості штатних працівників за період аналізу
мала стійку тенденцію до зростання та станом на кінець
2010 року досягла 51,1%. У тому числі частка молоді

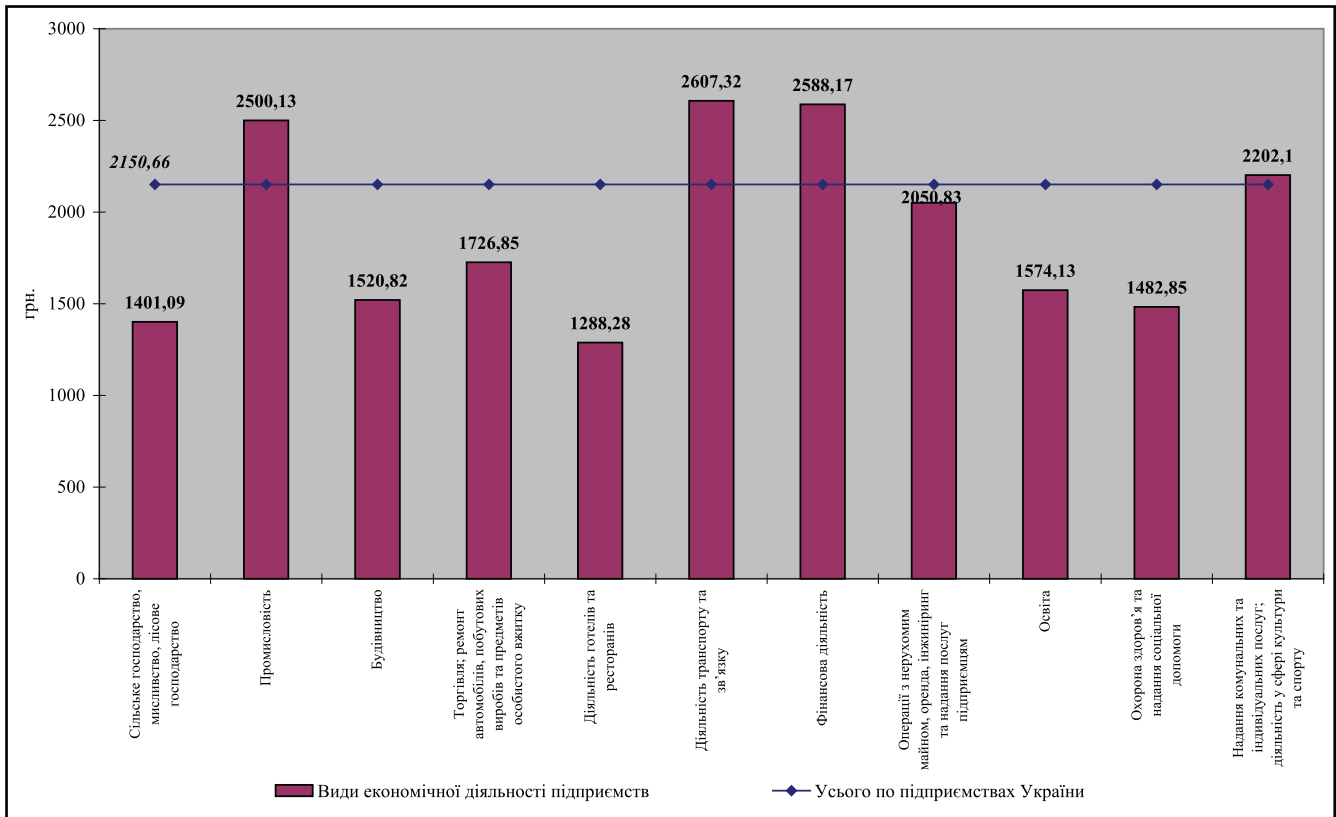

Рисунок 3. Середньомісячна заробітна плата працівників підприємств України за видами економічної діяльності у 2010 році
Складено на основі даних офіційного сайту Державної служби статистики України [10].

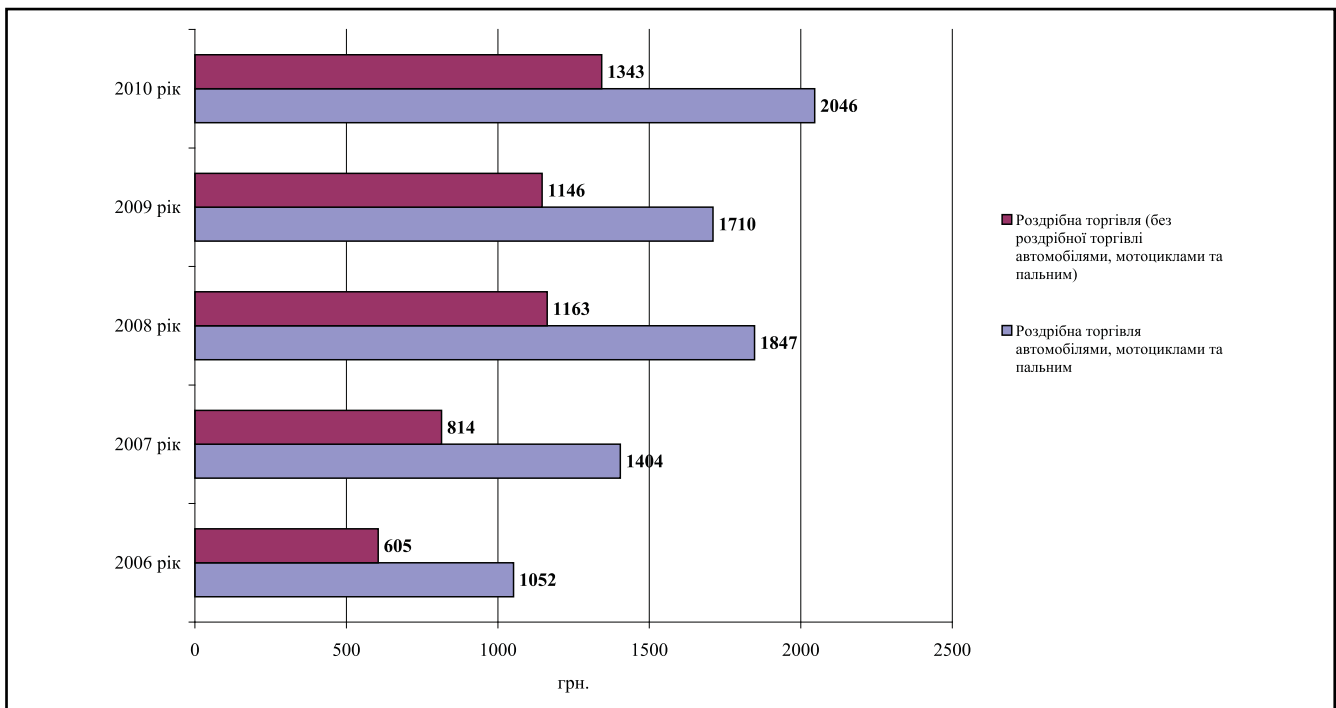

Рисунок 4. Динаміка середньомісячної заробітної плати працівників підприємств роздрібно торгівлі України за 2006–2010 роки

Складено на основі [1, с. 105; 8, с. 101; 9, с. 99].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(15–24 роки) в середньому становить 21%. Дещо більше третини працюючих на підприємствах роздрібною торгівлі мають вік 35–49 років. Питома вага працівників віком від 50 до 59 років сумарно становить близько 15%.

Суттєва частка працюючої на підприємствах роздрібною торгівлі молоді свідчить про те, що часто дане робоче місце для них є першим, у зв'язку з чим має місце недостатність досвіду, що обумовлює необхідність додаткового навчання. У загальній обліковій кількості штатних працівників підприємств роздрібною торгівлі України дещо більше 50% мають вищу освіту, причому переважним чином базову та неповну. Станом на 01.01.2011 із 401 949 працівників підприємств роздрібною торгівлі України базову та неповну вищу освіту мала 111 981 особа (27,9%), а повну вищу освіту – 104 429 осіб (26%).

Сьогодні фахівці в сфері роздрібною торгівлі вважаються найбільш запитаними на ринку праці. При цьому серед працівників цієї сфери один із найвищих рівнів плинності кадрів в Україні, який є істотним бар'єром для розвитку роздрібною торгівлі та нарощення обсягів товарообороту. Показники руху персоналу свідчать про високу плинність кадрів на підприємствах роздрібною торгівлі.

Населення України постійно скорочується, значна частина молоді одержує вищу освіту і має відповідні амбіції щодо місця працевлаштування та рівня оплати праці, з кожним роком скорочується кількість закладів професійно-технічної освіти, зруйновано імідж робочої спеціальності. Зазначеному спричиняє дефіцит рядового персоналу на підприємствах роздрібною торгівлі, а основною причиною плинності кадрів стає низький порівняно з підприємствами інших видів діяльності рівень оплати праці.

Як свідчать дані рис. 3, у 2010 році середньомісячна заробітна плата працівників підприємств секції G «Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку» на 19,7% була нижчою за середньомісячну заробітну плату підприємств України. Працюючий у сфері торгівлі персонал отримує заробітну плату нижчу за працівників підприємств таких видів економічної діяльності, як промисловість; транспорт та зв'язок; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту.

Стосовно підприємств, для яких роздрібною торгівля є основним видом діяльності (рис. 4), то середньомісячна заробітна плата працівників підприємств роздрібною торгівлі (без роздрібною торгівлі автомобілями, мотоциклами та

пальним) з 2006 по 2010 рік зросла у 2,2 раза – з 605 до 1343 грн.

Середньомісячна заробітна плата працівників підприємств роздрібною торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним хоча і збільшилася за період аналізу дещо меншими темпами – у 1,9 раза, проте за абсолютним розміром є вищою та становила у 2010 році 2046 грн.

Висновки

Отже, одержані результати свідчать про посилену залежність товарообороту від забезпеченості підприємств роздрібною торгівлі України товарними ресурсами та основними засобами, в тому числі торговельною площею. Результати вивчення стану факторів ресурсного забезпечення використовуються у процесі проведення варіантних розрахунків плану товарообороту, сценаріїв його розвитку, враховуючи ймовірність зміни факторів, а також полегшать роботу підрозділів підприємств роздрібною торгівлі та служб, які здійснюють розробку стратегії регулювання товарообороту та контроль за її впровадженням.

Література

1. Роздрібною торгівля України у 2000–2010 роках. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 191 с.
2. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2006 року. – К.: Державний комітет статистики України, 2006. – 173 с.
3. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2007 року. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 170 с.
4. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2008 року. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – 134 с.
5. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2009 року. – К.: Державний комітет статистики України, 2009. – 134 с.
6. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2010 року. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 134 с.
7. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2011 року. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 114 с.
8. Роздрібною торгівля України у 2006 році. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 185 с.
9. Роздрібною торгівля України у 2007 році. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – 173 с.
10. www.ukrstat.gov.ua